

УДК 346.2:347.7

DOI <https://doi.org/10.24144/2788-6018.2022.04.26>

СТВОРЕННЯ НАУКОВИХ ПАРКІВ ЯК ФАКТОР РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Турченко Є.І.,*начальник юридичного відділу
Донецького національного університету
імені Василя Стуса, адвокат,
<https://orcid.org/0000-0001-8864-1803>*

Турченко Є.І. Створення наукових парків як фактор розвитку інноваційної діяльності.

Комплексний аналіз законодавства України щодо регулювання інноваційної діяльності та практики їх реалізації свідчить про наявність множинних проблем законодавчого, організаційного, виконавчого характеру у сфері регулювання, підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Україні.

В статті проаналізовані законодавчі зміни щодо порядку створення наукових парків в частині участі закладів вищої освіти в їх заснування, виділені позитивні та негативні наслідки таких змін для розвитку інноваційної діяльності.

Прийнятий в 2009 році Закон України «Про наукові парки» Закону України «Про наукові парки» встановив, що тільки вищий навчальний заклад та/або наукова установа може бути ініціатором створення наукового парку, водночас не регулюючи окремо «ініціювання» як етап створення наукового парку.

Автором доводиться, що стримуючими факторами при створенні наукового парку згідно вказаного Закону в редакції від 25.06.2009 р. були, по-перше, необхідність погодження рішення про створення наукового парку з Міністерством освіти і науки України, неузгодженість нормативно-правових актів відносно переліку документів, необхідних для погодження рішення про створення наукового парку та строків погодження. По-друге, обов'язковий процес внесення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності до статутного капіталу наукового парку, оскільки відповідно до Закону в редакції від 25.06.2009 р. вищий навчальний заклад та/або наукова установа приймають участь в формуванні статутного капіталу наукового парку тільки шляхом внесення в нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності).

На підставі комплексного аналізу Закону в редакції від 07.09.2021 року та інших нормативно-правових актів зроблено висновок, що був змінений порядок створення наукових парків лише для приватних закладів вищої освіти, залишивши його без змін для державних та комунальних закладів, для яких тільки зменшився обсяг до-

кументів, які необхідно надати для погодження; розширились форми участі закладів вищої освіти у формуванні статутних фондів наукових парків, що можна розглядати у якості позитивного фактору стимулювання закладів вищої освіти щодо створення наукових парків та розвитку інноваційної діяльності загалом.

Ключові слова: інноваційна діяльність, заклад вищої освіти, суб'єкти інноваційної діяльності, науковий парк, нематеріальні активи.

Turchenko Y.I. The creation of science parks as a factor in the innovative activity development.

A comprehensive analysis of the Ukrainian legislation regarding the regulation of innovative activities and their implementation practice indicates the presence of multiple problems of a legislative, organizational, and executive nature in the sphere of regulation, support and development of innovative activities in Ukraine.

The article analyzes legislative changes regarding the procedure for creating science parks as a part of higher education institutions in their establishment, highlights the positive and negative consequences of such changes for the development of innovative activities.

The Law of Ukraine «On Science Parks» adopted in 2009 established that only a higher educational institution and/or a scientific institution can initiate the creation of a science park, while not separately regulating «initiation» as a stage in the creation of a science park.

The author proves that the restraining factors in the creation of a science park in accordance with the specified Law as amended on June 25, 2009 were, firstly, the need to agree the decision on the creation of a science park with the Ministry of Education and Science of Ukraine, the inconsistency of normative legal acts regarding the list of documents, necessary for the approval of the decision on the creation of a scientific park and the terms of approval. Secondly, the mandatory process of adding property rights to objects of intellectual property to the authorized capital of the science park, since in accordance with the Law as amended on June 25, 2009, a higher

educational institution and/or a scientific institution participate in the formation of the authorized capital of a scientific park only by adding intangible assets to it (property rights to intellectual property objects).

On the basis of a comprehensive analysis of the Law as amended on September 7, 2021 and other legal acts, it was concluded that the procedure for creating science parks was changed only for private institutions of higher education, leaving it unchanged for state and communal institutions, for which the volume only decreased documents that must be submitted for approval; the forms of participation of higher education institutions in the formation of statutory funds of science parks have expanded, which can be considered as a positive factor in stimulating higher education institutions to create science parks and develop innovative activities in general.

Key words: innovative activity, institution of higher education, subjects of innovative activity, scientific park, intangible assets.

Постановка проблеми. Комплексний аналіз законодавства України щодо регулювання інноваційної діяльності (Законів України «Про інноваційну діяльність», «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні», «Про пріоритетні напрями розвитку науки і техніки», «Про державні цільові програми» тощо) та практики їх реалізації свідчить про наявність множинних проблем законодавчого, організаційного, виконавчого характеру у сфері регулювання, підтримки та розвитку інноваційної діяльності в Україні.

Як представляється, розбудова інноваційної моделі економіки можлива тільки через розроблення багатозарового всебічного комплексу заходів як нормативного характеру шляхом вдосконалення правового регулювання інноваційної діяльності в Україні, так і організаційного характеру шляхом формування інноваційної інфраструктури, створення нових форм інноваційних підприємств, що забезпечить результативність впровадження інноваційних ідей у виробництво.

Як зазначає О. Зельдіна [1, с. 83], саме інноваційна модель економіки може забезпечити через проведення загальних структурних інноваційних перетворень як підвищення інвестиційної привабливості держави загалом, так і створити додаткові стимули для інвесторів, які вкладають кошти в інноваційну сферу як на національному так і на локальному рівнях.

У країнах з розвинутою інноваційною моделлю економіки (США, Німеччина, Франція, Велика Британія, Нідерланди, Іспанія, Китай) на державному рівні створені ефективні правові та економічні механізми взаємодії великих, середніх, малих інноваційних підприємств та інвесторів. Як зазначає О. Голиченко, вирішальним фактором для забезпечення ефективності такої взаємодії є те, що держава формує «мотиваційну основу ді-

яльності елементів системи, багатьох ресурсів і інститутів національної інноваційної системи, надає доступ до них, постає каталізатором процесів національної інноваційної системи як партнер, що знижує інноваційні ризики» [2, с. 41].

На сьогодні можна спостерігати дві тенденції щодо регулювання та організації інноваційної діяльності в Україні. З одного боку, як зазначає Ю. Георгієвський [3, с.45], зберігається надскладний та бюрократично перевантажений механізм підготовки та узгодження інноваційних проєктів. З іншого, поступово спрощується процедура створення суб'єктів інноваційної діяльності.

Наведене свідчить про актуальність дослідження питань створення нових форм інноваційних підприємств.

Стан опрацювання проблематики. Питання інвестиційно-інноваційної моделі розвитку економіки України розглядаються такими науковцями, як: І. Бродюк, В. Вовк, А. Гречан, М. Денисенко, О. Зельдіна, І. Єпіфанова, К. Крамаренко, І. Лицур, О. Наконечна, Л. Некрасова, О. Романко, Ю. Серебрякова, О. Сливінська, О. Смітюх, Р. Топіна, О. Ульяновченко, М. Усманова, Н. Юрчук, та іншими. Питання правового регулювання, тенденції та проблеми здійснення інноваційної діяльності досліджували такі автори, як: І. Багрова, Ю. Георгієвський, Г. Єршова, О. Черевко, А. Яковлев.

Серед науковців, які займалися проблематикою створення та діяльності суб'єктів інноваційної діяльності, варто назвати дослідження таких учених-юристів, як Ю. Атаманова, І. Коваль, В. Кохан, О. Орлюк, Б. Падучака, Н. Рязанова, Н. Щербакова та інших. Безпосередньо питання правового статусу наукових парків досліджували Ю. Атаманова, А. Зеліско, І. Коваль, О. Куцурабова-Шевченко та інші.

Метою статті є проаналізувати законодавчі зміни щодо порядку створення наукових парків в частині участі закладів вищої освіти в їх заснування, виділити позитивні та негативні наслідки таких змін для розвитку інноваційної діяльності.

Виклад основного матеріалу. В інноваційній діяльності задіяне широке коло юридичних осіб різних форм власності і напрямів діяльності.

Законом України «Про інноваційну діяльність» від 04.07.2002 року № 40-IV [4] зазначено, що інноваційне підприємство (інноваційний центр, технопарк, технополіс, інноваційний бізнес-інкубатор тощо) - підприємство (об'єднання підприємств), що розробляє, виробляє і реалізує інноваційні продукти і (або) продукцію чи послуги, обсяг яких у грошовому вимірі перевищує 70 відсотків його загального обсягу продукції і (або) послуг. Таким чином, закон не встановлює вичерпний перелік форм і видів інноваційних підприємств.

Високий потенціал генерування нових ідей і створення об'єктів інтелектуальної власності

завдяки об'єднанню зусиль науково-педагогічних працівників і здобувачів вищої освіти мають заклади вищої освіти. Проте, комерціалізація інтелектуальних продуктів закладів вищої освіти можлива за умови співпраці з державою, іншими навчальними і науковими установами та бізнес-структурами, оскільки заклади вищої освіти беруть участь в інноваційних процесах, як правило, як правовласники інтелектуального капіталу, для перетворення якого в інновацію потрібні значні фінансові ресурси і виробничі потужності, що належать, відповідно, бізнесу і державі [5, с. 81].

Системний аналіз законодавства свідчить, що спеціальним законодавством (законами України «Про наукову і науково-технічну діяльність», «Про наукові парки») встановлюється, що заклади вищої освіти мають право бути засновниками та співзасновниками інших юридичних осіб такої організаційно-правової форми як господарське товариство. Тоді як загальним законодавством, зокрема Законом України «Про вищу освіту», передбачається можливість створення ними різних видів юридичних осіб, а саме: інноваційних структур (наукових, технологічних парків, бізнес-інкубаторів), малих підприємств, що розробляють та впроваджують інноваційну продукцію, які за своєю кваліфікаційною характеристикою є елементами різного порядку [5, с. 81].

Розглянемо зміни в законодавстві щодо порядку створення наукових парків та особливостей статусу закладів вищої освіти як їхніх засновників.

Створення та функціонування першого в Україні наукового парку – «Київська політехніка», регулювалось окремим спеціальним Законом України «Про науковий парк «Київська політехніка» від 22.12.2006 [6], який визначив його як договірне об'єднання суб'єктів господарювання, створене з метою організації, координації та контролю процесу виконання проектів наукового парку, без уточнення видів суб'єктів господарювання, які можуть бути засновниками.

Прийнятий з метою інтенсифікації процесів розробки, виробництва та впровадження інноваційних продуктів та інноваційної продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках в 2009 році Закон України «Про наукові парки» [7] вже чітко вказав на обов'язкову участь вищого навчального закладу та / або наукової установи в створенні наукового парку, визначивши його як «юридичну особу, створену за ініціативи вищого навчального закладу та / або наукової установи шляхом об'єднання внесків засновників для організації, координації, контролю процесу розробки та виконання проектів наукового парку». Науковий парк створюється з метою розвитку науково-технічної та інноваційної діяльності в вищому навчальному закладі та / або науковій установі, ефективного та раціонально-

го використання наявного наукового потенціалу, матеріально-технічної бази для комерціалізації результатів наукових досліджень та їх впровадження на вітчизняних та іноземних ринках.

Вказане право вищих навчальних закладів на створення наукових парків кореспондується з частини 6 статті 27 Закону України «Про вищу освіту» [8], який передбачає право вищих навчальних закладів на створення навчальних, навчально-наукових та навчально-науково-виробничих комплексів, наукових парків та входить до складу консорціуму.

Як вірно відмічає А. Зеліско, положення Закону України «Про наукові парки» свідчить про специфічність правового статусу вищого навчального закладу та / або наукової установи як засновника наукового парку [9, с. 90]. Виходячи з норми статті 1 Закону України «Про наукові парки», тільки вищий навчальний заклад та / або наукова установа може бути ініціатором створення наукового парку, водночас Закон не регулює окремо «ініціювання» як етап створення наукового парку.

Що стосується змін в регулюванні створення наукового парку та особливостей статусу закладу вищої освіти та наукової установи – його засновників з моменту прийняття Закону.

Згідно частини 1 статті 7 Закону України «Про наукові парки» (в редакції від 25.06.2009 р.) рішення про створення наукового парку приймається його засновниками за згодою, погодженою з центральним органом виконавчої влади, що реалізує державну політику у сфері науки та інновацій (тобто з Міністерством освіти і науки України), в порядку, визначеному Кабінетом Міністрів України.

Відповідно до частини 2 цієї статті, «у разі якщо засновниками наукового парку є суб'єкти господарювання державної або комунальної власності, що здійснюють свою діяльність на основі права господарського відання або права оперативного управління, рішення про участь таких засновників у заснуванні наукового парку приймається за погодженням з відповідними органами, в управлінні яких перебуває державна або комунальна власність, закріплена за такими суб'єктами господарювання».

Сам факт необхідності такого погодження, як справедливо вказує О. Куцурабова-Шевченко [10, с. 17], вже є стримуючим фактором при створенні наукового парку, проте на практиці виникають і інші труднощі в процесі такого погодження внаслідок неузгодження нормативно-правових актів відносно переліку документів, необхідних для погодження рішення про створення наукового парку та строків погодження.

Закон України «Про наукові парки» в редакції від 07.09.2021 року змінює порядок створення і визначає в частині 1 статті 7, що рішення про створення приймається засновниками (учасниками, акціонерами) наукового парку, тобто, не пе-

редбачаючи необхідності погодження його створення з Міністерством освіти і науки України.

При цьому, положення частини 2 статті 7 Закону стають частиною 3 та залишаються без змін за змістом.

Заклади вищої освіти є суб'єктами господарювання відповідно до статті 27 Закону України «Про вищу освіту». Майно за державним або комунальним закладом вищої освіти закріплюється на праві господарського відання згідно частини 2 статті 70 цього Закону.

Таким чином, порядок створення наукового парку спрощено тільки для приватних закладів вищої освіти. Але за даними Міністерства освіти і науки України станом на 01.01.2020 року кількість приватних закладів вищої освіти складала 18,6% від загальної кількості (115 з 619) [11].

Для державних та комунальних закладів вищої освіти та наукових установ процес погодження рішення про створення наукового парку визначається частиною 3 статті 7 Закону України «Про наукові парки», яка зменшила порівняно з попередньою редакцією Закону обсяг документів, необхідних для погодження, зокрема, потрібно надати лише: проекти засновницьких документів наукового парку; відомості про засновників наукового парку, наявної виробничої, інженерної, транспортної та соціальної інфраструктури, що будуть використовуватися в діяльності наукового парку.

Комплексний аналіз діючого законодавства дає підстави зробити висновок, що порядок погодження рішення про створення наукового парку залишається без змін і регулюється Порядком погодження рішення про створення наукового парку, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 року №93 (надалі – Порядок) [12].

Пунктом 4 Порядку передбачено, що МОН у п'ятиденний строк з дня надання документів, зазначених в пункті 3 цього Порядку, розглядає їх та проводить перевірку відповідності документів вимогам, встановленим законодавством. МОН повертає засновникам для доробки документи у разі: надання документів не повному обсязі або невідповідності документів вимогам, встановленим законодавством.

Відповідно до частини 3 статті 13 Закону України «Про наукові парки» в редакції від 25.06.2009 р. вищий навчальний заклад та/або наукова установа приймають участь в формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення в нього нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) в порядку, встановленому законодавством України.

Саме процес внесення майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності в статутний капітал наукового парку, як представляється, був фактором затягування або ускладнення процесу погодження з МОН рішення про створення наукового парку в строки, визначені пунктом 4 Порядку.

Так, згідно частини 3 статті 7 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» від 12.07.2001 р. №2658-III [13] проведення незалежної оцінки майна є обов'язковим у випадках застави державного та комунального майна, внесення державними науковими (науково-дослідними, науково-технологічними, науково-технічними, науково-практичними) установами та державними університетами, академіями, інститутами майнових прав інтелектуальної власності як внеску до статутного капіталу господарських товариств, відчуження державного та комунального майна способами, що не передбачають конкуренцію покупців у процесі продажу, або у разі продажу одному покупцю, визначення збитків або розміру відшкодування, під час вирішення спорів та в інших випадках, визначених законодавством або за згодою сторін.

Таким чином, виникла неузгодженість між Законом України «Про наукові парки», який, з одного боку передбачав участь вищого навчального закладу (наукової установи) в формуванні статутного капіталу наукового парку шляхом внесення в нього тільки нематеріальних активів (майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності) в порядку, встановленому законодавством України, а з іншого – не включав до вичерпного переліку документів, що надавалися для погодження рішення про створення наукового парку – документ, що підтверджував би оцінку майнових прав на об'єкт/об'єкти інтелектуальної власності.

На практиці, Міністерство освіти і науки України вимагало від засновників наукового парку звіт про оцінку майнових прав на об'єкти інтелектуальної власності, які були внеском до статутного капіталу наукового парку, і не погоджувало рішення про створення наукового парку без звіту про оцінку майнових прав, що було певним порушенням Закону України «Про наукові парки» [14, с. 30].

Крім того, ст.13 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» передбачає обов'язковість рецензування звіту про оцінку майна (акту оцінки майна), якщо зазначена оцінка погоджується, затверджується або приймається органом державної влади або органом місцевого самоврядування.

Рецензування звіту про оцінку майна (акта оцінки майна) може виконувати оцінювач, який має не менш ніж дворічний досвід практичної діяльності з оцінки майна, експертні ради, що спеціально створені саморегульованими організаціями оцінювачів з метою контролю за якістю оцінки майна, яка проводиться оцінювачами - членами саморегульованої організації, оцінювачі, які мають не менш ніж дворічний досвід практичної діяльності з оцінки майна та працюють у Фонді державного майна України, а також інших органах, зазначених у статті 5 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні».

Пунктом 4.3. Наказу Фонду державного майна України від 31.10.2011 року № 1585/1 «Про затвердження Положення про порядок рецензування звітів про оцінку майна та майнових прав рецензентами, що працюють у штаті Фонду державного майна України, його регіональних відділень та представництв» передбачено, що строки рецензування звітів про оцінку майна визначаються з урахуванням строків виконання нормативно-правових та розпорядчих актів, на виконання яких здійснювалася оцінка майна, але не повинні перевищувати 30 календарних днів з дня надходження звіту про оцінку майна до структурного підрозділу, який забезпечує його рецензування.

Пунктом 16 Постанови Кабінету Міністрів України від 10.12.2003 року № 1891 «Про затвердження Методики оцінки майна» визначено, що погодження, затвердження або прийняття оцінки майна органом приватизації (іншим суб'єктом управління об'єктами державної власності або органом місцевого самоврядування) у випадках, визначених законодавством, без залучення суб'єктів господарювання здійснюється за результатами рецензування звіту про оцінку майна (акта оцінки), що проводиться згідно із статтею 13 Закону України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні» та національними стандартами оцінки. Обов'язковою умовою для погодження, затвердження або прийняття висновку про вартість майна (акта оцінки) є наявність висновку рецензента, що міститься в рецензії, складеній рецензентом відповідно до вимог законодавства, про відповідність звіту про оцінку майна (акта оцінки) ознакам, зазначеним в абзаці другого або третьому пункту 67 Національного стандарту № 1 «Загальні засади оцінки майна і майнових прав», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 10 вересня 2003 р. № 1440, на відповідний звіт про оцінку майна.

Таким чином, встановлений пунктом 4 Порядку п'ятиденний строк для погодження рішення про створення наукового парку з дня надання документів для Міністерства освіти і науки України фактично був неможливим для дотримання, оскільки лише процес рецензування оцінки майна займав понад 30 днів.

Закон України «Про наукові парки» в редакції від 07.09.2021 року скасував частину 3 статті 13, чим розширив форми участі закладів вищої освіти у формуванні статутних фондів наукових парків, що можна розглядати у якості позитивного фактору стимулювання закладів вищої освіти щодо створення наукових парків та розвитку інноваційної діяльності загалом.

Висновки. Наведене свідчить про те, що запровадження вказаних положень у чинне законодавство має сприяти розвитку інноваційної діяльності, інтенсифікації участі закладів вищої освіти у створенні наукових парків, ефективній взаємодії

між закладами вищої освіти та бізнес-структурами у просовуванні наукових розробок, проте зберігається загроза гальмування цього процесу щодо державних та комунальних закладів вищої освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Зельдіна О. Поняття інвестиційно-інноваційної моделі в умовах сталого розвитку економіки України. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 7. С. 83–88.
2. Голиченко О.Г. Национальная инновационная система: от концепции к методологии исследования. *Вопросы экономики*. 2014. № 7. С. 35–50.
3. Георгієвський Ю. Законодавче регулювання пріоритетних напрямів інноваційної діяльності в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 42–48.
4. Про інноваційну діяльність: Закон України від 04.07.2002 року № 40-IV. *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36. Ст. 266.
5. Коваль І., Щербакова Н. Особливості участі закладів вищої освіти у заснуванні суб'єктів інноваційної діяльності. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 5. С. 79–85.
6. Про науковий парк «Київська політехніка»: Закон України від 22.12.2006 р. № 523-V. *Відомості Верховної Ради України*. 2007. № 10. Ст. 86.
7. Про наукові парки: Закон України від 25.06.2009 р. № 1563-VI. *Відомості Верховної Ради України*. 2009. № 51. Ст. 757.
8. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII. *Відомості Верховної Ради України*. 2014. № 37-38. Ст. 2004.
9. Зеліско А.В. Правовий статус наукових парків як юридичних осіб приватного права. *Підприємництво, господарство і право*. 2010. № 7. С. 89–93.
10. Куцурабова-Шевченко О.В. Господарсько-правові аспекти функціонування наукових парків. *Правничий часопис Донецького університету*. 2013. № 2(30). С. 11–20.
11. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2021–2031 роки. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2020/09/25/rozvitku-vishchoi-osviti-v-ukraini-02-10-2020.pdf>.
12. Про затвердження Порядку погодження рішення про створення наукового парку: Постанова Кабінету Міністрів України від 03.02.2010 року № 93. *Офіційний вісник України*. 2010. № 8. Ст. 393.
13. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні: Закон України від 12.07.2001 р. № 2658-III. *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 47. Ст. 251.
14. Коваль І.Ф., Турченко Е.І. К вопросу создания научных парков в Украине. *Научные труды «Аділет»*. 2017. № 2. С. 26–33.